

The House of Teck. A romance of a thousand years. By Louis Felberman. London, 1911. 8-rétű XXXI és 316 lap.

Az előttünk fekvő díszes műnek egy Londonban élő honfitársunk a szerzője, kit az olvasó közönség már ismer egy-két korábbi angol munkája után, melyek közül elegendő fölemlítenünk egyet: „Hungary and its People.“ A jelen kötet alkalmi munkának volt szánva és V. György angol király koronázására kellett volna megjelennie, de úgy látszik elkésett.

A könyv sajátos címének magyarázatául tudnunk kell, hogy az angol királyné, mint tudjuk, Teck leány s mint ilyen a kihalt Rhédey család sarjadéka. Az „ezerév románcza“ kifejezésnek pedig az a magyarázata, a hogy szerzőnk az újabb kutatás eredményeinek teljes mellőzésével még mindig ahhoz a százesztendős ábrándhoz ragaszkodik, hogy a Rhédey-család tagjai Aba Samu király ivadékai voltak. Ha a rideg tényállást elfogadta volna a szerzőnk, nem lett volna „ezeréves románcz“ vagy talán csakis az apai, a Würtembergi ágon, s nem lehetett volna oly nagy feneket kanyarítani a könyvének. Különben az apai ősökkel, a Teck-ház eredetével rövid 12 lapon végez s még ebben is van több századra rúgó *hiatus valde deflendus*. Annál nagyobb tér jutott — 300-nál is több lap — a Rhédey és több más rokon magyar családoknak, a* magyar ezredéves történelemnek és a szép magyar haza leírásának.

Szerző számot ad arról, hogy mily forrásokat használt a történelmi rész megírásánál és a komoly kutató fájdalommal veszi észre, hogy a magyar történetírók között nagy szerep jutott *Jókai* Mórnak és hogy a nyújtott könyvjegyzékben oly kétes értékű munkák szerepelnek, mint pl. az „Encyclopaedia Britannica“, „Chamber's Encyclopaedia“, no meg a „Times“ kiadásában megjelent Williams-féle „Historian's History of the World“. Mint látjuk ezekből a történelmi részszel nem szükséges komolyan foglalkoznunk. Egy dolgot azonban nem szabad figyelmen kívül hagynunk. Jelen sorok írója több év előtt foglalkozott a „Turul“-ban *Agatha* a skót Szent Margit királyné anyjának származásával és rokonságával. Szerző e dolgozatot persze nem ismeri s azért önállóan rostálta meg a dolgot és arra a következtetésre jutott, hogy az a magyar király, kinek leányát *Agathának* édes apja elvette, nem Szent István volt, hanem Aba Samu. De miután szerzőnk egy külön dolgozatban ígérkezik

e tekintetben végzett vizsgálódásáról számot adni (33. l.) korai dolog volna vele ez alkalommal vitába ereszkedni.

Egyébként jellemző, hogy szerzőnk még nem tudja, hogy a hirhedt Sylvester-bulla koholmány. Nagyon furcsa az az állítása is, hogy Hollós Mátyás király egy huszár-ezredet alapított; no meg az a botlása, hogy Erdő-Szent-György nevét „St. George of Transylvania“-nak értelmezi, mert helyesebben „St. George-in-the-Forest“-nek kellett volna talán fordítania.

Avval a néhány latin szöveggel sem igen boldogul, a mi könyvében előfordul, mert az ismeretes „Vitam et sanguinem“-nek nem „Élünk és halunk a királyunkért“ a jelentése. Gróf Rhédey János kolozsvári emléktáblájának fölrata pedig csunyán el van torzítva másolási és sajtóhibákkal (ABA helyett ARA) stb. Ez utóbbi fajtából van elég máshol is. Így Szent Adalbert neve több ízben „Adelbert“-nek van szedve, Csejte vára pedig egy ízben „Cetnje“-nek, úgy, hogy Cettinje lett belőle.

A gondatlanság nyomával még a könyv borítékán is találkozunk, hol a magyar nemzeti szalag színei *megfordított* rendben (zöld- fehér-piros) ékeskednek.

A könyv legérdekesebb része az a 101 lapnagyságú fénykép, melyek a szöveggel össze vannak keverve; különösen a sok szép magyar tájkép és régibb és újabb arczkép, ereklyék másolata stb. Tizennyolczat ezek közül a nagyváradi polgármester véttetett le egyesesen a jelen kötet számára. A polgármester szerzőnknek azonkívül megküldte Nagyvárad rövid történetét is és benne a város összeköttetését a Rhédey-családdal, melyet Bihar vármegye főkönyvtárnoka (talán főlevéltárosa) írt meg a munka számára. A tájképek zömét azonban a magyar államvasutak igazgatósága bocsátotta szerzőnk rendelkezésére Erdélyi, budapesti udvari fényképész fölvételei nyomán.

Mint mondtuk, a képek a szöveggel egyszerűen össze vannak keverve, mert bajos volna megállapítani, hogy milyen tervet követett szerzőnk a különböző képek elhelyezésénél. Így példának okáért, egy helyen a szövegben az ősrégi I. Boleszlávról van szó, a beigtatott kép ellenben a jelenlegi angol királyné nagyapját, Sándor württembergi herceget ábrázolja. Egy más helyen Mária Terézia királynőnkéről szól az ének, a beigtatott arczkép ellenben Teck Sándor herczegnée, ki csak nemrég töltötte be 29-ik életévét! Végre egy harmadik helyen Zrinyi Miklós hősi halála van elbeszélve, de nem a szigetvári vitéz, hanem egy fiatal Teck-gyerek arczképe van hozzá mellékelve.

Van még a kötetben két genealogiai tábla is. Ezeknek egyikében Aba Samu királynak három, nevükön nem ismert, fia szerepel, a kik szerzőnk szerint a Rhédey családot alapították, de élettörténetük valami

módon elkerülte néhai dr. *Wertner* Mórnak figyelmét, midőn az Árpádoknak családi történetét megírta! Veterán tudósunk csak annyit bön-gészhetett össze róluk, hogy Samunak voltak fiai, de, hogy mi történt velük, nem tudjuk. A magyar nemzetségekről írt munkájában pedig arra a következtetésre jutott, hogy a Rhédey család valóban az Ába nemzetségből származott, de az sincsen bebizonyítva, hogy éppen Ába Samu királytól vette-e egyenes eredetét vagy nem.

(London.)

Kropf Lajos.

Berde Mária. *Verseik.* (Modern Könyvtár 187—188 szám.) Budapest (1912.) Kis 8-rétű 38 és 2 lap.

Berde Mária Bacsányiné életrajzában, Gabriella költészete tárgyalása közben, az idézett költeményeket magyarra fordítva adta. Ezekben a töredékekben sok finomságot és meglehetősen kész technikát árult el. Közben itt-ott eredeti verseit olvashattuk s most egy kis kötetet kapunk azokból. Igénytelenül, szinte féltéken lép az olvasó elé, pedig többet ad, mint a mit tartózkodása után várhatnánk tőle. Érzésvilágában borongás, de érzéseiben meglepő erő és kifejezéseiben világosság található. Egyénisége lágy és természetesen leányos, lelke rezzenéseiben mintha több volna a képzelet játéka, mint a valóság visszazengése, de annyira közvetlen és üde líraisággal énekel, hogy olvasói közül valószínűleg kevesen gondolnak erre. Ezek a vonások meg fogják értetni, hogy folyóiratunk kivételesen megemlékezik munkatársának erről a lépéséről.

—rd—

Alfred de Musset. Irta König György. Budapest, Franklin-Társulat nyomdája 1910. Kis 8-rétű 168 lap. Ára kartonkötésben 2 K 50 fillér.

A Kisfaludy-Társaság *Költők és Írók* cz. vállalata ennek a czélnek, melyet első irodalmi társaságunk maga elé tűzött, kitünően megfelel. Az eddig megjelent életrajzok általában jeles művek, de König György *Mussetje* nem egy értékű társuk.

König előbb a romanticizmussal foglalkozik. A romantikust újtónak tartja, ki a természetet és az embert más szemmel nézi, mint előzői. Említ néhány meghatározást a romanticizmusról (Staëlné, Stendhal, Hugo). Röviden utal azokra a francia romanticizmusban feltűnő hatásokra, kiélezi az egyéniség érvényesülését, részletesebben szól Byron hatásáról és fejtegeti, hogy az egyéniség kifejezésének legalkalmasabb eszköze a líra. Arra utal, hogy a romantika minden írói alkotástól lírai jellemet kíván.

Azután Musset ifjúságát, Hugoval való megismerkedését, szereplését a *Cénacleban*, piperkőczködését és kicsapongásait rajzolja. Musset *Coutes d'Espagne et d'Italie* című gyűjteményét. Különösen *Don Paëzt* és *Les*

marrons du feu részletesen bonczolgatja. Szól merészségeiről, kiemeli a költő intuícióját s képzelete erejét. Foglalkozik a kötet másik két beszélyével, *Portiaval*, *Mardocheval*, sőt *Ballade à la lune*nel is.

Fejtegeti Mussetnek a romanticizmustól való eltávolodását. Szól olvasási szenvedélyéről, nagy irodalmi műveltségéről. Megvédi a Byron-mímelés vádja ellen s hangoztatja a költő őszinteségét.

Majd az 1832-ben megjelent *Spectacle dans un fauteuil* cz. kötettel foglalkozik: *Namouna*-t kitérésével együtt bőven tárgyalja és kiemeli az *A quoi révent les jeunes filles* harmatos üdeségét és finom ötletességét. Drámája (*Les caprices de Mariane*) ismertetése után a meseszerű *Fantasio* erőltetett szellemességére mutat rá.

Részletesen beszél *G. Sand és Musset* viszonyáról, felhasználva *Marieton G. Sand*nak és *Sainte-Beuven*nek erre a viszonyra vonatkozó levelezését is. Musset és *G. Sand* szerelmének egész történetét leírja, ismerkedésüket, velencei útjukat, Musset kicsapongásait, *Sand*nak *Pagello* orvos iránt támadó újabb szerelmét, miben *Pagello* naplóját is használja. *Sand* a hűtlenségét támadó vádak ellen nem tud védekezni, mert minden bizonyíték ellene szól. Musset visszatér és *Sand* Velenczében folytatja irodalmi munkásságát. Musset feldúlt lelki állapotát és lelke ziláltsága bizonyosságait ecsetelve, mondja el Musset élményeit. *Sand* visszautazását, a Musset iránt érzett szerelme fellángolását s Mussetnek *Baden*ből való menekülését.

Ismerteti *Rolla*-t, tárgyát, gondolatait, aposztrofálásait, taglalja Mussetnek *Sand* ihlette líráját, a *Nuit*-csoport tárgyalása rátermettségre s lelkiismeretes búzgóságra vall. Megerzi e költemények szomorú alaphangját s páratlan művészetét. A *Souvenir* elemzése, a *Lettre à Lamartine* méltatása is érdemes munka, megállapítja, hogy Musset vallási őszintesége a legtisztábban az *Espoir en Dieu*ban nyilatkozik. Kielezi a szerelem jelentőségét Musset lírájában. Észreveszi a költő közvetlenségét és őszinteségét.

Színművei közül *Lorenzaccio* tartalmát kissé bőbeszédűen közli és arra mutat, hogy benne különösen a tömeget jellemzi szépen, a herczeg és *Lorenzaccio* rajzában gyenge alakítást lát, *Lorenzo* jellemével bőven foglalkozik. *On ne badine pas avec l'amour*t ismertetve, dicséri benne a jellemalakítás művészetét. *Barberin*ről *Chandelierről* is szól, utóbbiban a jellemfestést kitűnőnek tartja, *Il ne faut jurer de rien* szellemességét dicséri, e mű hősenek kómikus következetlenségét kiemeli, a többi színművel csak néhány sorban foglalkozik. A költő játszi, szeszélyes, megoklásra ügyet sem vető eljárása és a *proverbeek* szellemessége az olvasót kárpótolja egyéb hiányokért. E művek előadására *Allan Despréaux* asszony hívta fel a figyelmet s mintegy összefoglalásul írja, hogy a szerelem Musset drámáiban mindig nemesebb alakot ölt s az üde, szűzies lelkek rajza mesteri bennük.

*Confession d'un enfant du siècle*ben méltán emeli ki *Octave* és

Brigitte ébredő szerelmének megkapó rajzát, Brigitteben Sandra ismerhetünk. Octave szerelmében a költő a magát festi. E költői önéletrajz élményeit több szempontból méltatja.

Novelláinak (*Emmeline, Les deux Maîtresses, Le fils de Titien*) problémája s költői értéke érdekl. Meleg közvetlenséggel szól *Frédéric et Berneretter*ről. Végül az utolsó éveik meddőségéről, a *Le Rhin allemand* óriási sikeréről és más költeményeiről, anyagi helyzetéről, egyes nőkkel kötött barátságáról (Jaubertné, Castries hercegné, Pauline Garcia, *Rachel*), *Rachel* ihlette drámai tevékenységéről, akadémiai tagságáról, művei feledésbe merüléséről, utolsó éve szomorúságáról s haláláról emlékszik meg.

König György könyve becsületes törekvésről tanuskodik, fejtegetései méltánylást érdemelnek, Musset műveit s a Mussetre vonatkozó irodalom néhány termékét jól ismeri, de tagadhatatlan, hogy vannak hiányai és fogyatkozásai.

*Faguet*ről szó sem esik benne, pedig ez a nagy francia kritikus remekül jellemzi Musset képzeletét: „L'imagination de Musset c'est la fantaisie“ (*XIX. siècle*, 273. l.) *Brunetière* remekműve¹ eredményeit sem értékesíti eléggé, pedig utal Musset forrásaira is. Megállapítja, hogy Musset lírájában sok helyütt és elbeszélő költeményeiben a legtöbbször a *dandy* bukkan elő. König művére mélyebben hatott *Arvède Barine*² műve, beosztásához ragaszkodik s tőle néhány adatot kölcsönöz. Nem szólok Lindau, Chasles, Laurent-Pichat, Latour, De Janzé s Claveau dolgozatairól, de hibáztatom, hogy *Lafoscade* jeles *Le théâtre de Musset-jér*ről nincs tudomása. Nem ismeri az olasz *Gaetano Crugnola* nagy Musset-művét,³ pedig ez a terjedelmes könyv beható fejtegetései miatt kiváló figyelmet érdemel. Szigorú feddésre szolgál azzal, hogy nincs tudomása *Félix Decorin*nak *Correspondance de G. Sand et d'Alfred de Musset* cz., 1904-ben Brüsszelben közzétett kiadványáról. Ezen a levelezésen, hogy Péterfy Jenőt idézzem, valóban rajta van „a pszichológiai datum nyoma.“ Milyen meghatóan írja Musset Badenből: „Mais maintenant, écoute, j'aime mieux ma souffrance que la vie . . .“⁴ Hogy milyen világot deríthetnek ezek a levelek a két nagy költő szerelmére, igazolhatja *Faguet* szellemes tanulmánya⁵ *G. Sand et Musset* dolgozatának utolsó, összefoglaló mondata: „Pour l'histoire littéraire la publication de cette *Correspondance* est très utile, parce qu'elle jette des lumières toutes nouvelles et assez vives sur les plus importants des ouvrages de Musset et sur quelques — uns des ouvrages de G. Sand“ (501. l.) König ezt a

¹ L'évolution de la poésie lyrique en France au dix-neuvième siècle.

² *Les grands Ecrivains Français* cz. vállalatban jelent meg A. Batine Mussetje.

³ *Crugnola: Musset e la sua opera*. Teramo, nagy 8-r. 595 lap.

⁴ *Decorin* kiadása 139. l.

⁵ *Amours d'Hommes de Lettres*, 1907.

doigozatot sem ismeri. Kissé alanyias modorban foglalkozik G. Sand és Musset szerelmével a modern francia kritika másik mestere: *René Doumic* nem régen megjelent *G. Sand*­jában.

Mi volt a *Kisfaludy-Társaság*­célja a *Költők és Írók* vállalattal, mi­kor művészi alakítást kívánt? Bizonyára, hogy a művészi rajznak mélyebb tanulmányokon kell épülnie. Ha lát­nom nem is *szabad*, de észre *kell* vennem a művész mögött a tudóst. Állítólagosan mellettem bizonyít Ka­tona Lajos és Császár Elemér műve, tagadólagosan König Györgyé.

König túlságosan sokat idéz, sokszor az eredetit is, a fordítást is közli, egy-két nyilatkozata gyermekes, minden áron való szépítgetni akarása pedig néhol bántó. Egy-két kitérése kizökkenti az olvasót. Így a magyar Musset-fordítások elégtelensége miatt való sopánkodás (31—32. l.) a *fejte­getés folyamán* felesleges.

(Arad.)

Dr. Elek Oszkár.

H. Füchsel: Wie benützt man die Universitäts-Bibliothek? Ein Wegweiser für Studierende. Leipzig, 1913. 8-rétű 46 lap.

Ez a kis kötet a német Egyetemi Könyvtárak s általában a könyvtárak látogatói számára készült s nem nagy igénynyel, hanem gyakorlatias egyszerűséggel hivatva van hasznos munkát végezni. Útbaigazítással szolgálván arra, hogy a könyvtár látogatójának micsoda tudnivalóval kell a könyv­tarba lépni, egyformán szolgálatot tesz a könyvtárnak és az olvasóknak. Amannak munkáját könnyíti meg, ennek eligazodását teszi lehetővé. Ez a kis kézbevaló könyvecske a különféle katalógusok használatára, a biblio­grafiai irodalomban való elemi jártasságra, a kölcsönzés körül fennálló általános kezelésre s az idegen könyvtárakból való anyag átkeretésére tanít s ezzel a könyvtár és közönsége között szükséges tudakozódás, kérdezősködés és útbaigazító eljárás csökkentésére szolgál. Hasznos kis munka, amilyen nálunk is elkelne, bár ami könyvtári életünk még nem olyan élénk és gyümölcsöző, mint a németeké.

—rd—